

ÇİLE

lıca çile çeşitleri olarak görülür. Hâce Yûsuf el-Hemedânî ve Ahmed Yesevî'de olduğu gibi evde veya tekkede bir mezar kazıp içinde yaşamak da (bk. Câmî, s. 364; Köprülü, s. 37-40) bir çile şeklidir.

Çile insanın nefesine hâkim olması, kendisini disiplin altına sokması, ruh temizliği, kalp huzuru, keşfin açılması ve kerâmet sahibi olunması gibi değişik ahlâkî ve tasavvufî gayeler için yapılabilir. Ancak önde gelen sûfiler keşf ve kerâmet sahibi olmak için çile çıkarmanın doğru olmadığı görüşündedirler. Nitekim Şehâbeddin es-Sühreverdî çileden asıl maksadın dinin selâmeti, ihlâslı amel ve nefsin denetim altında tutulması olduğunu belirterek keşf ve kerâmet sahibi olmak için çile çıkarmanın eleştirir (bk. *‘Avârifü'l-ma‘ârif*, s. 311).

Tekke, hankah, ribât ve zâviyelerde dervişlerin çile çıkarması için özel olarak hazırlanan dar ve karanlık hücrelere çilehâne veya halvethâne denilir. Müridlerin buradaki çile süresi kırk gün devam eder. Hayatında sadece bir defa çile çıkaran dervişler olduğu gibi defalarca çile çıkaranlar, hatta ömürlerini çileyle geçirenler de vardır. Hemen bütün tarikatlarda çile ile birlikte halvet ve erbaîn terimleri de yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle Mevlevîlik'te çile teriminin kullanımı daha yaygın olup bu terimden çeşitli kelimeler türetilmiştir. Meselâ çileye giren dervişe **çilenişin**, çilesini tamamlayana **çilekeş**, çilesini yarıda bırakana **çileşiken** denir. Çilesini doldurmayan ve yarım bırakan dervişin yeni baştan çile çıkarması gerekir.

Çile Mevlevî tarikatında 1001 günlük bir süredir. Bu tarikatta çilesini çıkarmamış tarikat mensubuna "can" adı verilir. Derviş ve dede ismiyle anılmak için ikrar verip çile çıkarmak şarttır. İkrar vermek, canın kendisini tamamıyla tarikata adadığını ifade eden bir çeşit ahid-de bulunmasıdır.

Mevlevî tarikatında ikrar veren kişi genç ise ailesinin iznini alması şarttır. İkrar veren kimseye önce bu yolun güçlükleri anlatılır. Cana ilk olarak mutfak kapısının sol tarafında kapı dibinde bulunan "saka postu"nda oturması söylenir. İkrar veren kişi üç gün dizleri üzerinde murakabe durumunda, kendisinden önce çileye girmiş olan canların hizmetini seyredir. Bu müddet içinde zaruri ihtiyaç dışında yerinden kalkmaz ve kimseyle konuşmaz. Üç gün tamandıktan sonra "kazancı dedenin" huzuruna getirilir; çileye devamda ısrar ederse on sekiz gün "ayakçılık" hizmetinde

bulunur. Daha sonra aşçı dedenin emriyle kendisine bir arakıyye, mutfak tennüresi ve elifi nemed verilir. Derviş elbisesi giymeye "soyunmak" tabir edilir. Soyunan sâlik kazancı dedeye teslim edilir, kazancı dede kendisine yapacağı hizmetleri gösterir. Ayakçı adı verilen derviş semâ çıkardıktan sonra kendisine muvakkat bir sikke verilip mukabeleye katılmasına izin verilir. Ayakçının yerine bir yenisi gelince o "pazarıcı" olur. Pazarcının görevi pazardan tekkeye yiyecek getirmektir. Derviş daha sonra bulaşıkçı, somatçı, meydancı gibi hizmetlerde bulunur.

Çilesi tamamlanan derviş çeşitli merasimlerden sonra meydancı dede tarafından üç gün bir hücreye yerleştirilir. İlk gece namazdan sonra dedeler, her biri kendi imkânları nisbetinde aldıkları hediyelerle derviş ziyaret edip kahve içerler; üç gün sonra meydancı, dervişin hücreğine gidip "destur" diyerek izin ister. "Hû" sesini alınca girip "hücren küşâd olacak" der ve perdeleri açar, derviş tekkenin şeyhine götürür. Şeyh dervişe biat telkininde bulunurken biat âyetini (el-Feth 48/10) okur.

Son imtihan olan hücre çilesi on sekiz gündür. Bu son hücre çilesinden sonra dervişe verilmiş olan muvakkat sikke geri alınarak derviş sikkesi giydirilir. Bu şekilde "can" 1001 günlük çilesini tamamlayarak derviş ve dede unvanını almış olur (ayrıca bk. ERBAİN).

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, X, 286; Buhârî, "Nikâh", I, 8, "Eymân", 31; Müslim, "Nikâh", 6, 7; İbn Mâce, "Keffâret", 21; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 529; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 21; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, Kahire 1961, I, 159; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 98, 105, 226; V, 120; Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, *Esrârü't-tevhîd*, Tahrân 1348, s. 28, 29, 33; Kuşeyrî, *er-Risâle*, Kahire 1966, s. 85, 264, 331; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uluğ), s. 308-325; Gazzâlî, *İhyâ'*, Kahire 1939, III, 54-73; Şirûye b. Şehredâr ed-Deylemî, *el-Firdeus bi-me'sûri'l-hitâb* (nşr. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1406/1986, III, 564; Attâr, *Tezkiretül-evliyâ*, s. 802-804; İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü'l-blîs*, Kahire 1960, s. 204, 209, 211; Sühreverdî, *‘Avârifü'l-ma‘ârif (İhyâ')*, Kahire 1939 kenarında, II, 296-353; İbn Haldûn, *Mukaddime*, I, 422; III, 1164; a.mlf., *Şifâ'ü's-sâ'il*, s. 38, 66; Câmî, *Nefehât*, s. 364; İbn Münevvîr, *Esrârü't-tevhîd*, Tahrân 1348, s. 28, 29, 33; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1919 — 4. bs. Ankara 1981, s. 37-41, 269; Abdülbâkî Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 391-394; a.mlf., "Çile", *İA*, III, 397-399; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 455-456, 509-510; A. Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, North Carolina 1975, s. 103, 105, 241, 346, 358, 364; Pakalın, I, 370-373; H. Landolt, "Khalwa", *EP²* (İng.), IV, 990-991.

SELÇUK ERAYDIN

ÇİLE

Necip Fazıl Kısakürek'in
(ö. 1983)
şiiirlerini topladığı kitap.

Bilinen yayımlanmış ilk şiiri *Yeni Mecmua*'da ("Örümcek Ağı", 15 Haziran 1923) çıkan Necip Fazıl şiirlerinden yaptığı seçmeleri zaman zaman kitap haline getirmiştir. *Örümcek Ağı* (İstanbul 1925), *Kaldırımlar* (İstanbul 1928), *Ben ve Ötesi* (İstanbul 1932) bu seçme şiirlerden oluşan kitaplardır. Bundan sonraki şiir kitabının yayımlanması için yirmi üç yıl gibi uzun bir süre geçer. Şairin hayatına ve fikirlerine yeni bir yön verecek olan Nakşî şeyhi Abdülhakim Arvâsî'yi tanınması, *Ağaç ve Büyük Doğu* dergilerini çıkarması bu devreye rastlar. *Sonsuzluk Kervanı* (Ankara 1955) Necip Fazıl'ın yeni görüşlerini yansıtan ve özel bir dikkatle derlenmiş şiirlerinin yer aldığı kitaptır. Bu şiirler, daha sonra yenileri de eklenerek *Çile* (İstanbul 1962) ve *Şiirlerim* (İstanbul 1969) adıyla tekrar yayımlanmıştır. 1974'te tekrar *Çile* adı altında, şairin ölümüne kadar da altı defa daha basılmıştır. Necip Fazıl'ın, ilk defa *Büyük Doğu* dergisinde (Eylül-Aralık 1946) *İdeolocya Örgüsü* bahisleri arasında parça parça çıkan "Poetika"sı da *Sonsuzluk Kervanı*'ndan itibaren şiir kitaplarına girmiştir.

Necip Fazıl, "Şiirlerim ve Şairliğim" başlıklı önsözünde *Çile*'yi ana kitabı olarak takdim eder ve onda bütün şiirleri arasından bir "süzme ve bütünleştirme" yaptığını söyleyerek bu kitabın dışındaki şiirlerinin artık kendisine mal edilmemesini ister. Gerçekten de bazı dergilerde kalmış olanlarla önceki kitaplarına giren şiirlerinden kırk kadarı *Çile*'ye alınmamıştır. Bu seçimde, şairin birtakım estetik düşüncelerinin yanı sıra daha çok onun 1940'lardan sonraki din, toplum ve ahlâk konusundaki görüşlerinin etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Son yıllarında yazdığı ve ölümünden sonra kitabına ilâve edilenlerle birlikte *Çile*'de 173 şiir, ayrıca kendisinin "noktalama" adını verdiği 213 beyit bulunmaktadır. Bir çeşit na't karakterinde olan *Esselâm - Mukaddes Hayattan Levhalar* - ile (İstanbul 1973) hiciv manzumeleri ayrı kitaplarda yayımlanmıştır.

Kitaba adını veren ve eserin başında yer alan "Çile", şairin sanat hayatının dönüm noktalarından birini teşkil eden uzun bir şiirdir. İlk defa "Senfonya" adıyla 1939'da yayımlanan bu şiir, o tarih-

ten birkaç yıl önce tanıdığı Abdülhakim Arvâsî'nin şair üzerindeki derin etkisinin ve bu etki vasıtasıyla esasen bazı mistik temayüllere açık olan Necip Fazıl'da uyanan dinî-tasavvufî duyguların işaretlerini taşır. Şiir, her biri yedişer dörtlükten meydana gelen dört ana bölümden oluşmuştur. Dinî ve metafizik fikirlerle yüklü olmakla beraber kuvvetli bir lirizmi, coşkun ve heyecanlı bir ifadesi vardır. Şiirin bütününde insanoğlunun kâinat ve kader karşısındaki şaşkınlık, isyan ve tevekkül duyguları dile getirilmiştir. İlk bölümde parlak, şaşı ve trajik bir ifadeyle kader karşısındaki ezilme ve teslimiyet, ikinci bölümde yumuşak ve şaşkın sorulara dönüşür. Üçüncü bölümde insanın, meselelerinin çözümünü rabbinin yardımıyla kendi iç dünyasında bulacağı vurgulanmaktadır. Son bölüm ise şairin kendisini sonsuzluk duygusunun kucağına terketmesiyle biter: İnsan, aklı ve iradesiyle rabbini bulmak zorundadır. Şairin eserine isim olarak seçtiği ve tasavvufî bir terim olarak da kullanıldığı "çile"yi hayatının belli bir safhasından itibaren görülen metafizik ıstırabının remzi kabul etmek gerekir. Bu şiir esas itibarıyla kitapta yer alan diğer şiirlerle beraber şairin "Poetika"sında belirttiği "mutlak hakikat"i arama yolundaki heyecanların toplu bir ifadesidir.

Necip Fazıl'ın sanat hayatının önemli dönüm noktalarını gösteren diğer iki şiirinden ilki, şairi bir anda şöhretinin zirvesine çıkaran ve ona "Kaldırımlar şairi" unvanını kazandıran "Kaldırımlar" (1927) *Çile*'nin "Şehir" bölümünde onun bugün en çok sevilen ve okunan şiirlerinden biri olan "Sakarya Türküsü" ise (1949) "Dava ve Cemiyet" bölümünde yer almıştır. Böylece "Kaldırımlar" şairin ferdiyetçili-

ğinin, "Çile" mistik ve metafizik devresinin, "Sakarya Türküsü" ise millet, tarih, siyaset gibi problemleri ele aldığı cemiyetçiliğinin belirgin nirengi noktalarının dile getirildiği şiirleridir.

Çile'de yer alan şiirlerin çoğu Türkiye'de 1922'den sonra görülen sosyal-ideolojik edebiyata bir reaksiyon gibidir. Dışa çevrili olan gözleri âdeta insanın iç dünyasına çeviren bu şiirlerin yeni ve orijinal görünen bir psikolojik derinliği vardır. Şairin bunlar dışındaki nisbî bir neşve ve coşkunluğun hâkim olduğu "Dalgalar" (1926), "Şehirlerin Dışından" (1926), "Ses" (1944) gibi şiirlerinde bile daima patetik-trajik bir hava okuyucuyu sarar. Bölüm başlıklarından da anlaşıldığı gibi *Çile*'de yer alan şiirler fertten cemiyete kadar uzanan birçok meseleyi kapsamaktadır. Ancak esere hâkim olan tavır, daha çok şairin kendi "ben"i ile olan mücadelesi veya kaynağı meçhul bir korkudur.

Necip Fazıl, şiirlerinin ilk neşirlerinden çeşitli kitaplarına girmelerine kadar pek çoğunda birçok defa başlıkları, kıta düzenlerini, ithafları ve kelimeleri değiştiren nadir şairlerdendir. *Sonsuzluk Kervanı*'ndan itibaren bir araya topladığı şiirlerini değişik başlıklar altında gruplandırmıştır. Bu gruplandırmada da zaman zaman değişiklikler görülmektedir. *Çile*'nin son baskılarında on dört ana başlık vardır. Bunlar sırayla "Allah, İnsan, Ölüm, Şehir, Tabiat, Kadın, Korku, Dâüssıla, Ukde, Hafakan, Dekor, Tecrit, Kahramanlar, Dava ve Cemiyet" adlarını taşımaktadır. Eylül 1992'de 19. baskısı yapılan *Çile*'nin son bölümüne "Poetika - İdeolocya Örgüsü'nün Şiir ve Sanat Bölümü -" başlığını taşıyan bir yazı, şairin on bir maddeli "Vasiyet"i, "Yaynevinin Eki" olan fotoğraf ve el yazısı örnekleri konulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, İstanbul 1962; Çetin Süngü, *Necip Fazıl Kısakürek'in Çile Adlı Şiir Kitabının Sistematiik Luğatı* (lisans tezi, 1965), İÜ Ed.Fak. Genel Kitaplık; Muhsin İlyas Subaşı, "Çile'nin Kronolojisi", *Suffe Kültür ve Sanat Yıllığı*, İstanbul 1984, s. 187-194; İbrahim Kavaz, *Necip Fazıl'ın Şiirlerindeki Değişmelerin İncelenmesi* (yüksek lisans tezi, 1985), Elazığ Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi; Hasan Çebi, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Ankara 1987; M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara 1987, s. 8, 20-56; a.m.f., "Senfonyadan Çileye", *Dergâh*, 1/5, İstanbul 1990, s. 14-15; 1/6 (1990), s. 9-10; 1/7 (1990), s. 10-11; a.m.f., "Çile", *TDEA*, II, 148-149; a.m.f., "Kısakürek, Necip Fazıl", a.e., V, 331.

M. ORHAN OKAY

ÇİLEHÂNE

(bk. HALVETHÂNE).

ÇİMBİ

Osmanlılar'ın

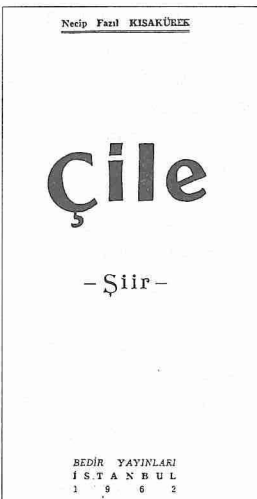
Gelibolu yarımadasında yani
Avrupa kıtasında ilk sahip oldukları
küçük bir kalenin adı.

Bugün Umurbeyli olarak bilinen bu kale, Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa tarafından Dimetoka'da Sırp ve Bulgarlar'a karşı Bizans İmparatoru Kantakuzenos'a (VI. İoannes) yapılan yardıma karşılık 1353 yılında Osmanlılar'a verilmiştir.

Çimbi adı kaynaklarda değişik şekillerde geçmektedir. Osmanlı tahrir defterlerinde "Cinbi" (BA, TD, nr. 12, s. 3; nr. 75, s. 190^b), Osmanlı tarihlerinde "Cibni, Cimni, Cimbi, Cimbini, Cimbeni, Cinbi, Çin hisarı, Çimnik, Çimlenlik ve Çimenlik" şeklinde kaydedilmiştir. Batı kaynaklarında ise Tzympe, Tsympe ve Zimpé olarak yer almaktadır. Bu şekilde değişik yazılışları görülen kelimeyi Bizans Rumcası'yla Çimbi olarak telaffuz etmek daha doğru olacaktır.

Osmanlılar'ın Rumeli'de ilk elde ettikleri bu kalenin yeri de kesin olarak tesbit edilememiş, araştırmacılar tarafından değişik yerler gösterilmiştir. Nitekim bir kısım araştırmalarda kalenin Gelibolu'nun güneyinde Nagraburnu karşısındaki Sestos harabeleri civarında olduğu, bir kısmında ise Bolayır'ın kuzeyinde, bugünkü Doğanarslan Çiftliği ile Kazanağzı arasında ve Marmara denizinin Rumeli sahilinde, milâttan önce IV. yüzyıl sonlarıyla III. yüzyıl başlarında yaşayan Lysimahos tarafından yaptırılan kale kalıntıları civarında bulunduğu belirtilmektedir. Bu ikinci fikir Osmanlı tahrir defterleri ve kaynaklarında verilen bilgiye de uymaktadır.

Çimbi Kalesi Rumeli'de Türk fütuhatının kapısı olmuştur. Nitekim bir yıl sonra Gelibolu'nun alınması ve bölgeye Anadolu'dan Türk nüfusu nakledilip yerleştirilmesi Kantakuzenos tarafından endişeyle karşılanmış, hatta imparator, Orhan Bey'den Çimbi'yi 10.000 altın karşılığında Bizans'a terketmesini ve içindeki Türk askerini geri çekmesini teklif etmiştir. Fakat Orhan Bey Çimbi'yi terke edecek olsa bile bu kaleden sonra bizzat fethettiği toprakları kılıcıyla aldığını, dolayısıyla bırakmayacağını bildirmiş ve oğlu Süleyman Paşa vasıtasıyla Türk fütu-

Çile'nin
ilk baskısının
kapağı